

Prinsippprogram for slaktesanering i småfebesetninger med ondarta fotråte

Programmet er utarbeidet av prosjekt *Friske føtter* og godkjent av Mattilsynet som grunnlag for oppheving av båndlegging for fotråte jfr. Veileder for bekjempelse av ondarta fotråte hos sau og geit, punkt 4.3.

Beskrivelsen danner grunnlag for en mer detaljert saneringsplan som utarbeides for hver enkelt besetning i samarbeid mellom produsent og praktiserende veterinær (besetningsveterinær).

Mål

Målet med saneringen i den enkelte besetningen er å utrydde ondarta fotråte (virulente varianter av bakterien *Dichelobacter nodosus*) fra besetningen.

Metoder

Programmet består av ulike tiltak som virker sammen mot målet om å bli kvitt fotråte; fjerning av smittestoff gjennom å slakte alt småfe på gården, karenstid før nye dyr tas inn, reduksjon av evt. smitte hos storfe og forbedring av klauvmiljøet. Smittebeskyttelse er viktig for å unngå at ny smitte kommer inn i egen flokk via sau, andre dyr, persontrafikk, utstyr m.m. og for å unngå smitte til andre besetninger. Systematisk gjennomføring av alle disse tiltakene er viktig for å nå målet om å bli kvitt fotråte i besetningen.

Ansvar og gjennomføring

Programmet skal gjennomføres i samarbeid mellom besetningseier/ representant for denne og veterinær (heretter kalt besetningsveterinær). Besetningsveterinær skal ha deltatt på kurs om fotråte og praktisk fotråtesanering.

Eier og besetningsveterinær skal i samarbeid utarbeide en plan for gjennomføringen i den enkelte flokken. Saneringsplanen for den enkelte flokk skal ta utgangspunkt i den beskrivelsen som gis videre i dette dokumentet, men detaljene må tilpasses den enkelte besetning. Kopi av planen skal sendes til prosjekt *Friske føtter*/Helsetjenesten for sau (HT-sau). Ved slaktesanering er det særlig tiltak hos evt. storfe og smittebeskyttelse som er viktig.

Besetningseier har ansvar for å gjennomføre saneringsprogrammet. Eier skal dokumentere at planen gjennomføres som avtalt.

Prosjekt *Friske føtter*/HT-sau utarbeider informasjonsmateriell, maler for saneringsplan m.m. og vil bistå i opplæring og veiledning av besetningsveterinær.

Mattilsynet båndlegger besetninger og opphever båndleggingen. Når det kan dokumenteres at tiltakene i saneringsplanen er gjennomført, kan dette gi grunnlag for at Mattilsynet opphever båndleggingen av besetningen. Mattilsynet skal i tillegg gjøre sin egen risikovurdering før båndleggingen oppheves.

Hovedpunktene i saneringsprogrammet er:

1. Slakting av alt småfe (sau og geit) i besetningen
2. Karenstid ved innkjøp av nye dyr
3. Krav om dokumentasjon av helsestatus i selgerbesetningen
4. Tiltak hos storfe
5. Generell smittebeskyttelse
6. Miljøtiltak
7. Klauvstell

1. Slakting av alt småfe i besetningen

Ved slaktesanering skal alt småfe (sau og geit) slaktes.

2. Karenstid ved innkjøp av nye dyr

Det er særdeles viktig å unngå smitteoverføring fra den gamle flokken til nye innkjøpte dyr. Smitte kan overleve maks 14 dager på beite, men opptil 6 uker i klauvavskjær. Storfe kan i enkelte tilfeller være smittebærere i flere måneder. Det er derfor svært viktig å koordinere saneringen av nabobesetninger

Det er usikkert om ville hjortedyr kan være smittebærere

For å redusere faren for å overføre smitte til nyinnkjøpte dyr er følgende viktig:

- Det skal ikke ha gått klauvbærende husdyr på beite der de nye dyra slippes, på minst 14 dager. Det anbefales å forlenge denne perioden så mye som mulig for å redusere evt. smittefare via ville drøvtyggere, beitende husdyr i nærområdet osv. Det anbefales at nyinnkjøpte dyr holdes inne i fjøs lengst mulig.
- Områder der klauvklipping/beskjæring evt. har foregått de siste 6 uker skal enten gjerdes vekk eller være reingjort og desinfisert.
- Binger hvor nyinnkjøpte dyr oppstalles skal være reingjort, helst desinfisert, og de skal ha stått tomme minst 2 uker.

3. Krav og dokumentasjon av helsestatus i selgerbesetning

Innkjøp av hodyr av sau er i utgangspunktet forbudt. Det skal søkes Mattilsynet om dispensasjon for å rekruttere livdyr. Alle krav som Mattilsynet stiller må oppfylles. Disse vil variere avhengig av om selger er fra samme sone eller fylke. Prosjektet stiller (i likhet med Mattilsynet) krav om:

- Selgerbesetningen skal ha god helsestatus og ingen dyr skal vise tegn på smittsomme klauvsjukdommer.
- Vilklårene i soneforskriften for Rogaland skal følges ved overføring av livdyr innen Rogaland. Det innebærer bl.a. at selger ikke har tatt inn livdyr siste 6 mnd, krav om veterinærattest i noen tilfeller og at innkjøpte dyr skal fotbades før og etter 1 ukes karantene hos selger. Dersom selger og kjøper er enige om det, kan fotbading og karantene gjennomføres hos kjøper i stedet for hos selger. Det betinger at karantenen har underlag som er reingjort, evt. desinfisert, og har stått tomt i minimum 14 dager. Videre karantene (totalt 3 uker anbefales) bør skje på reingjort og desinfisert underlag.
- Dyra skal følges av
 - i. *Egenerklæring helse - SAU* (må legges ved søknad til Mattilsynet) og
 - ii. *Egenerklæring helse - SAU - fotråde* (må følge dyra ved overføring)

- Dyra bør følges av
 - i. Veterinærattest - SAU – *fotråte* eller av en snurapport fra klauvinspektør (når det ikke allerede er et krav fra MT) og det bør tas prøver med tanke på virulente varianter av *fotråte*bakterien. Dette gir beskyttelse for både kjøper og selger. Skjema finnes på www.fotrato.no

4. Tiltak hos storfe

Norske undersøkelser har vist at storfe i besetninger med ondarta *fotråte* hos sau kan bære på de virulente variantene av *fotråte*bakteriene. Det er vist at de kan bære på disse i flere måneder både inne og på beite selv om det ser ut til å kun gjelde få dyr i enkelte besetninger. For å hindre smitte fra storfe tilbake til friske sauer/geiter er det viktig å iverksette tiltak hos storfe dersom de har vært i smittemessig kontakt med småfe. Aktuelle tiltak må vurderes i hvert enkelt tilfelle, og vil bl.a. avhenge av sykdomssituasjonen hos småfe og kontakten mellom småfe og storfe. Dyretetthet, lengde på samarbeidsperioden og sykdomssituasjonen hos småfe vil påvirke smittepresset mot storfe. Storfe vil generelt ha friskere klauver og mindre *fotråte*bakterier etter en beiteperiode, gitt at de ikke utsettes for stadig smitte fra småfe med utbrudd av *fotråte*.

Minimumskrav

Det skal som et minimum gjennomføres fortrinnsvis pkt. 1 og 3 eller alternativt pkt. 2 og 3 nedenfor. I unntakstilfeller, hvor smittepress mot storfe har vært lavt, kan alternativt pkt. 4 velges, men kun etter godkjenning fra det lokale Mattilsyn etter faglig anbefaling av *Friske føtter*/Helsetjenesten for sau.

1. Storfe skal behandles for evt. smitte med virulente varianter av *fotråte*bakterien ved 2 fotbad (hvert på minst 20 min) i 15 % sinkulfatløsning. Føttene skal først reingjøres enten ved spyling, fotbad i reint vann eller lignende. Det anbefales at klauvene er beskjært på forhånd. Dyra skal stå på reint, fast og tørt underlag som fast grusvei, betong eller lignende i minst 1 time etterpå. Alternative tidspunkter for slik behandling er
 - Alternativ a:
 - Første fotbad 1 uke før innsett om høsten, dyra slippes helst på reint beite etterpå. Reint beite er en sterk anbefaling, men ikke krav, da det er lite sannsynlig at evt. miljøsmitte reetableres i perioden før 2. fotbad.
 - Andre fotbad gjentas ved innsett 1 uke etterpå. Dyra skal inn på reingjort og desinfisert underlag.
 - Alternativ b:
 - Første fotbad ved utslipp om våren. Dersom kyr skal inn til melking daglig, må underlaget reingjøres og desinfiseres mellom fotbadet og første melking. I og med at 2. fotbad først skjer flere uker senere er det mulig at evt. miljøsmitte reetableres i perioden før 2. fotbad.
 - Andre fotbad gjennomføres ved innsett om høsten. Dyra skal da inn på reingjort underlag som må desinfiseres dersom det har vært andre klauvdyr der de siste 14 dager.
2. I stedet for pkt. 1 (2 fotbad), kan følgende gjennomføres: To beitesesonger uten kontakt mellom småfe og storfe. Småfe kan slippes på beite der det har gått storfe, og storfe kan slippes på beite der det har gått småfe når det har gått minst 14 dager uten beitedyr.

3. Det skal foretas skifte av fottøy mellom oppstallingsrom / bygninger med klauvdyr som har forskjellig smittemessig status. Dette kravet frafalles etter at aktuelle tiltak er gjennomført hos både storfe og småfe.
4. I situasjoner hvor det er liten smitterisiko mellom småfe og storfe kan evt. justering vurderes etter avtale med MT/*Friske føtter*/HT-sau. Slike situasjoner kan være:
 - Svært lite/ingen symptomer hos småfe i den perioden det har vært samarbeide med storfe
 - Seksjonering, dvs. kun kviger/kalver beiter med småfe eller når kun nye kviger/kalver skal beite med sanerte småfe året etter. Gjeldkyr skal i slike tilfeller ikke gå sammen med småfe.

Det må da foretas en totalvurdering av intern smittefare mellom yngre/eldre storfe (dyreflyt, persontrafikk osv) og nivået av tiltak. Det skal som et minimum alltid gjennomføres enten:

- Ett fotbad av storfe som skal beite sammen med småfe eller
- Ett år uten samarbeiding mellom småfe og storfe.

I tillegg til minimumskravene ovenfor anbefales det å:

- Holde småfe og storfe atskilt også før planlagt sanering for å redusere smittepresset mot storfe. Om det ikke er mulig, bør småfe kontrolleres og fotbades jevnlig.
- Holde småfe atskilt fra storfe den første beitesesongen etter saneringen av småfe (tillegg til pkt. 1). Småfe kan da slippes på beite der det har gått storfe eller når det har gått minst 14 dager uten at andre klauvdyr har brukt beitet.
- Ved rutinemessig klauvskjæring av storfe på andre tidspunkt enn ved fotbading, sprayes hele klauva/klauvspalten inkl. biklauvene med sinkulfatløsning (20 %). Bruk trykkflaske, spylekopp eller lignende. Effekten økes når føttene er reingjort og tørket først og dyra holdes på reint, fast og tørt underlag i 1 time etterpå. Klauvforandringer bør registreres på *Helsekort klauv* og funn diskuteres med *Friske føtter*/HT-sau.

Oppheving av restriksjoner på storfe (dersom de er båndlagt):

Restriksjonene på en besetning med ondarta fotråte hos småfe skal også omfatte storfe dersom det har vært smittemessig kontakt mellom småfe og storfe. Det lokale Mattilsyn vurderer vanligvis oppheving av restriksjoner på besetningen først etter at alle tiltak er gjennomført både hos småfe og hos storfe. Salg av storfe kan evt. skje før dette etter søknad til Mattilsynet om dispensasjon, og på vilkår av at disse er fotbadet inn og ut av én ukes karantene på tørt underlag.

5. Kontakt med andre klauvdyr

Geiter i samme besetning skal inkluderes i saneringsopplegget på lik linje med sau. Dersom det er andre klauvdyr enn sau, storfe og geit i besetningen, evt. er nær kontakt med klauvdyr fra andre besetninger, skal det tas hensyn til dette i saneringsopplegget. Det må gjøres en individuell vurdering av forholdene i den enkelte besetning, og tiltak må vurderes ut fra hvor tett kontakt det er mellom dyra (oppstallingsforhold, bruk av samme beiter o.s.v.).

6. Generell smittebeskyttelse

Det skal være gode rutiner for smittebeskyttelse i besetningen. Dette skal gjennomgås sammen med besetningsveterinæren i forbindelse med sanering og inngå som en del av besetningens saneringsplan.

Aktuelle punkter:

- Livdyr
 - Se punkt 3. Generelt bør supplerende livdyrinnkjøp unngås.
- Persontrafikk, andre dyr, utstyr etc.:
 - Det skal etableres smittesluse for persontrafikk dersom dette ikke finnes
 - Gjerder mot naboer skal kontrolleres og holdes i orden
 - Bruk av utstyr i flere besetninger skal reduseres så langt det er mulig
 - gjennomgang av rutiner for vask og desinfeksjon dersom felles utstyr brukes
 - Eier plikter å sørge for at hjemmebeiter er gjerdet inne slik at beitedyr ikke kan komme i kontakt med dyr fra andre besetninger. Skulle dette likevel skje er det viktig med rutiner for håndtering av dyr ”på feil side av gjerdet”. Aktuell nabo og besetningsveterinær bør varsles raskest mulig og i fellesskap vurdere tiltak som:
 - Slakt av enkeltdyr.
 - Fotbading av dyr som har vært utsatt for smitte.
 - Undersøkelse og prøvetaking.
- Smittebeskyttelse innen besetningen
 - Rutiner for vask og desinfeksjon av utstyr i egen besetning (eks. ”sauesnuer”, klauvsaks m.m.)
 - Andre husdyr (f.eks. gjeterhunder vaskes i forbindelse med at sauene slaktes)
- Andre aktuelle tiltak

7. Miljøtiltak

Det skal gjennomføres en gjennomgang av oppstallingsforhold / husdyrmiljø sammen med besetningsveterinær med tanke på å skape et mest mulig tørt og reint klauvmiljø. Dette er viktig for å forbedre dyras motstandsevne mot fotråte. Risikopunkter og tiltak skal beskrives i besetningens saneringsplan.

Aktuelle punkter:

- Oppstallingsforhold
 - talle (god kvalitet, nok strø i forhold dyretetthet og konsistens på avføring m.m.)
 - dyretetthet (må tilpasses oppstallingsforhold)
 - mulighet for seksjonering/ intern smittebeskyttelse (reduere risiko for smittespredning)
- Luftegårder / utefôringsplasser etc.
 - Underlag (type, drenering, mulige tiltak etc.) For å få bedre miljøet rundt fôrhekker, se “Tørr eteplass til sau” under *Forebygging - Miljøtiltak* på www.fotråte.no
- Generell hygiene/ reinhold i besetningen
- Andre aktuelle tiltak

8. Klauvstell i saneringsflokker:

Klauvskjæring/ klipping reduserer ikke risikoen fotråte, men er allikevel viktig, og er en anledning for å kontrollere klauvene for tegn på fotråte. OBS! For hard beskæring er **negativt** både for generell klauvhelse og med tanke på fotråte. Klauvene beskæres mot normal klauvform så langt som mulig, men aldri så mye at det blir blødninger og klauven skades.